

www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Bir Divan Şairi Olarak Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî ve Şiirleri

İshâk-zâde Fevzî of Kastamonu As a Divan Poet and His Poems

Tarık Büyüm* - Mehmet Fatih Köksal**

Abstract: A person who is a thinking and feeling entity has not been indifferent to what is happening around him in any period of his life. Human being felt the need to record some events, facts, emotions, excitements and pleasures that were affected during the adventure of life. Said registration process; as a result of the mood that the person is when affected, faced with likes, interested, or when in the face of a deeply shaking case, is a whole of actions that come out of transferring this feeling, to save it from forgetfulness, to writing. One of the memory spaces where this action is embodied are mecmuas and conks. Literary enthusiasts, some of whom are poets themselves, brought together the poems they liked, sometimes the poems of people around them, and sometimes their own writings in mecmuas or conks. Although this gathering act was the personal accumulation of that person, each of them also served as a poetry anthology, as well as carrying the historical social memory to the present. One of the works of this kind is the poem mecmua compiled by İshâk-zâde Fevzî of Kastamonu, which is the subject of our study. In this study, the mentioned mecmua of İshak-zade es-Seyyid Hâfız Hasan Fevzî of Kastamonu, one of the poets of the 19th century, was briefly introduced, the life and literary personality of Fevzî was handled and finally his poems in the mecmua were published.

Structured Abstract: Although there is no information about the old and new general sources, we can also say that we would like to underline the reason for writing this article before moving to the life and literary personality of İshak-zade Fevzi, who has scattered information in the local studies carried out in the Republican period of Turkey, in various books, anthologies, articles and papers. It is that Fevzi is presented almost entirely as a folk poet, Minstrel (Instrumental) poet or lover in the current works, his interest in the Diwan poetry and the mention of "Fevzi as a Diwan poet" has never been touched. In this, it is understood that being unaware of the poetry periodical which is always mentioned but not available, has a great role. The only full copy of this periodical that comes from the author is the voluminous copy in the M. Fatih Köksal Library as far as we know. Fevzi also included 17 of his own poems in this work, which is a valuable local poetry periodical especially in terms of hosting poets from Kastamonu region. His choice in both his poems he got in the previously mentioned periodical and other poems he recorded in his periodical is a clear indication that he has a serious accumulation of Classical poetry not only in terms of poetry but also in his pleasure, knowledge and understanding of poetry.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Graduate student, Amasya University, Enstitu of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0003-4813-6663

tarik.shapsig@gmail.com

** Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof. Dr., İstanbul Kültür University, Faculty of Science and Arts, Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0003-1056-9957

mfkoksal@gmail.com

Cite as/ Atıf: Büyüm, T. & Köksal, M. F., (2020). Bir divan şairi olarak Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî ve şiirleri.
Turkish Studies, 15(3), 1965-1981. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43018>

Received/Geliş: 22 April/Nisan 2020

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 June/Haziran 2020

CC BY-NC 4.0

Fevzi's periodical is a highly voluminous poetry that contains 591 poems of 392 poets, most of whom are poets belonging to the Alevi/Alawi-Bektashi and Hurufi belief system, some of them are Kastamonu region poets, and a remarkable part of them are well-known poets of Turkish literature.

In the periodical we have, 14 of the 17 poems belonging to Fevzi are ghazals and one of them is murabba, muhammes and kî't'a (verse). In the main axis of Fevzi's poems, there are writings written around the Alevi/Alawi-Bektashi belief system and manzumes trying to continue the classical poetry style. In addition, he has a naat written for the Prophet Muhammad and also a eulogy he wrote on behalf of Pir Sa'ad ad-Din, who is understood to be his sheikh.

Ishakzade Fevzi, who made long-term trips to Anatolia with his Saz on his back in the past and became very dominant in playing Saz during this period, also in the following period, he began to write manzumes in the style of Classical poetry. In his seventeen poems, which Fevzi recorded in his compiled periodical, he frequently mentions Hazrat Ali, Hazrat Hussain and Hazrat Hassan, and frequently refers to the case of Karbala especially in his poems he wrote around the Alevi/Alawi-Bektashi belief system. The poet, who occasionally sings ghazels in love and pleasure, also included a poetic conundrum in his periodical.

It is a known issue that the life experienced in the 19th century had a stronger effect on Classical poetry than previous times, and in this period many new, local and even European elements could be easily seen in poetry. It is possible to see the obvious manifestations of this situation in Fevzi's poems. In addition, especially in his poems, which he wrote in the classical style, the effects of the poet Nedim are very obvious. However, he could not catch the elegance and grace and agility in this poet he followed.

In this article, the valuable and tidy voluminous periodical which is kept by the poet Ishakzade Fevzi, who is known as an important poet in Kastamonu region, and which is valuable in terms of getting to know the poets of Kastamonu region, has been dealt with in a way that has not been mentioned until today and all the poems of the owner of this periodical in the style of Classical Turkish Literature and his poetry were tried to be introduced to the world of science.

Keywords: Mecmua, poem mecmuas, İshak-zade Fevzî of Kastamonu

Öz: Düşünen ve hisseden bir varlık olan insan, hayatının hiçbir döneminde çevresinde olup bitenlere kayıtsız kalmamıştır. İnsanoğlu, hayat serüveni esnasında etkilendiği kimi olayları, olguları hatta duygularını, heyecanlarını, zevklerini kayıt altına alma ihtiyacı hissetmiştir. Söz konusu kayıt işlemi; kişinin etkilendiği, beğendiği, ilgi duyduğu veyahut kendini derinden sarsmış bir vaka karşısında içinde bulunulan ruh hali neticesinde, tüm bu hissiyatı unutulma marazından kurtarma amaçlı yazıya aktarmakla ortaya çıkan eylemler bütünüdür. Bu eylemin vücut bulduğu hafıza mekânlarından biri de mecmualar ve cönklerdir. Bazıları kendisi de şair olan edebiyat meraklıları, beğendikleri şiiirleri, bazen kendi çevrelerindeki insanların manzumelerini bazen de kendi yazdıklarını mecmua veya cönklerde bir araya getirmişlerdir. Bu toplama eylemi o kişinin kişisel birikimi olsa da bu derlemelerin her biri bir yanıyla birer şiiir antolojisi olurken bir yanıyla da tarihî/toplumsal hâfizayı bugüne taşımak gibi bir işlev de görmüştür. Bu türden eserlerin birisi de çalışmamıza konu olan Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî'nin derlediği şiiir mecmuasıdır. Bu çalışmada, XIX. yüzyıl şairlerinden Kastamonulu İshâk-zâde es-Seyyid Hâfız Hasan Fevzî'nin söz konusu mecmuası kısaca tanıtılmış, Fevzî'nin hayatı ve edebî kişiliği ele alınmış ve nihayet mecmuada yer alan şiiirleri yayımlanmıştır. Hem âşık edebiyatı hem divan edebiyatı tarzında şiiirler kaleme alan İshâk-zâde Fevzî'den bahseden çalışmalarda onun daha ziyade halk şairi tarafı öne çıkarılmıştır. Hâlbuki mecmuasına aldığı şiiirlerinden anlaşıldığına göre o, klasik şiiir tarzında yazdığı manzumelerle de değerlendirilmesi gereken bir şairdir. Bu makalede Fevzî, bu yönüyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, şiiir mecmuaları, Kastamonulu İshak-zade Fevzî.

Giriş

Klasik Türk Edebiyatı'nın altı asırlık macerasında, Osmanlı coğrafyasının hemen her köşesinde takipçileri olmuştur. Kastamonu da bu edebiyatın icrası ve yaşatılması açısından öteden

beri mühim bir merkez olagelmıştır. Uzun soluklu bu edebiyatın son devresine yetişebilen Fevzî, hem âşık edebiyatı hem de divan edebiyatı sahasında şiirler söylemiş bir şairdir.

“Bilindiği gibi XIX. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı padişahlarının çoğu genellikle şiir ve edebiyatla ilgilenmişler hatta kendileri şiir yazmışlardır. Ancak, XIX. yüzyılda yüzyılın başında padişah olan ve İlhami mahlasıyla şiir yazan III. Selim dışındaki padişahlar, şiir ve edebiyatla hemen hiç ilgilenmemişler; böylece sarayın edebiyatla uğraşma geleneği dönem içindeki ömrünü tamamlamıştır. XIX. yüzyılda divan şiiri, Yeni edebiyat karşısında gücünü kaybetmiş hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamaz duruma düşmüştür.” (Mengi, 2017: 261). Saraydan destek görememesi Klasik şiirimizin bu dönemde artık yok olma tehlikesiyle baş başa kalmasının tek gerekçesi değildir ama bu yoksunluk oldukça önemli bir etkidir. Ülkenin artık Batı’ya bütünüyle açılmış bir pencereden de bakmasının, özellikle aydın kesim arasında bu eski şiir tarzından uzaklaşmayı da beraberinde getirdiği bilinen bir husustur. Son döneminde hemen her bakımdan ayrılıklar görülen Osmanlı fikir ve sanat dünyasının klasik şiire bakış noktasında da ayrıldığı bir vakıdır. Nitekim kimi şairler bütünüyle Batı tarzına yönelirken kimileri ısrarla eski tarzı devam ettirme yolundaydılar. Hatta kimileri bir yanıla Tanzimat aydınlarının ortaya koydukları usûl ve üslûbu takip ederken bir taraftan da gazeller, kasideler, rubailerle alıştıkları şiir geleneğini devam ettiriyorlardı. İşte böyle karmaşık ve klasik şiirimizin can çektiği bu dönemde Fevzî’nin şairlik bakımından orta derecede bir kabiliyet olduğunu söylemek galiba yanlış olmayacaktır.

Hakkında eski-yeni genel kaynaklarda bilgi bulunmamakla birlikte, Cumhuriyet döneminde yapılan -özellikle yerel- çalışmalarda, türlü kitap, antoloji, makale ve bildiri metinlerinde bölük pörçük bilgiler bulunan İshâk-zâde Fevzî’nin hayatı ve edebî kişiliğine geçmeden önce bu yazının kaleme alınma sebebi de diyebileceğimiz bir hususun altını çizmek isteriz. O da Fevzî’nin mevcut çalışmalarda hemen tamamen bir halk şairi, saz şairi veya âşık olarak takdim edilmiş, divan şiiriyle ilgisine ve “bir divan şairi olarak Fevzî” bahsine hemen hiç temas edilmemiş olmasıdır. Bunda öyle anlaşılıyor ki, hep sözü edilen ama elde bulunmayan şiir mecmuasından habersiz olunmasının rolü büyüktür. Bu mecmuanın müellifin elinden çıkma ve tam olan yegâne nüshası bildiğimiz kadarıyla M. Fatih Köksal Kütüphanesi’nde bulunan hacimli nüshadır.¹ Özellikle Kastamonu yöresine mensup şairleri de barındırması açısından değerli bir yöresel şiir mecmuası olan bu eserde² Fevzî’nin kendisinin de 17 manzumesi mevcuttur. Gerek buraya aldığı kendi şiirleri gerekse mecmuasına kaydettiği diğer şiirler, onda sadece şairlik bakımından değil şiir zevki, bilgisi ve anlayışı olarak da ciddi bir klasik edebiyat birikimi olduğunun açık göstergesidir.

Fevzî’nin Hayatı

İshâk-zâde Fevzî’nin *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, *Türk Dünyası Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* gibi biyografik/ansiklopedik mahiyetteki eserlerde yer almaması önemli bir eksikliktir. Onun hayatı ile ilgili çeşitli kaynaklardan derlediğimiz bilgileri aşağıda aktaracağız. Ancak ona dair bilgileri ihtiva eden ilk elden ve en sahih kaynak esasında derlemiş olduğu ve yazımızda konu edilen mecmuasıdır. O, mecmuasında kendini tanıtmaya hususunda oldukça ketum davranmış, derkenarlardaki kısa bilgi notlarında -daha ziyade mütevazı ifadeler ile- kendisine dair kısa ipuçları vermekle yetinmiştir. “Buna göre kendisini ‘es-Seyyid’ olarak niteleyen şair peygamber soyundan gelen sâdâtandır. Kastamonuludur. Adı Fevzî, künyesi İshâk-zâde’dir. Fevzi, Hacı Ahmed

¹ Mecmuayla ilgili bizi (MFK) arayan Kastamonu Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Eyüp Akman yaptığımız telefon görüşmesinde bizi mecmuanın muhtasar bir nüshasının varlığından haberdar etmişti. Değerli halkbilim araştırmacısı M. Sabri Koz da Bizdeki mecmuayla aynı renkte kâğıda ve aynı hatla yazılmış olmasına nazaran vaktiyle bundan kopmuş olduğu anlaşılan birkaç yaprağın kendisinde olduğunu haber vererek fotoğraflarını gönderme nezaketinde bulunmuştu. Sayın Koz’a ve diğer nüshayı haber veren Akman’a teşekkür ederiz.

² Kastamonulu değerli folklor araştırmacısı Nail Tan, bir görüşmemizde (MFK) bu mecmuayı Türk Folklor Kurumu’na almak için çok çaba sarf ettiğini ama aileyi ikna edemedikleri için buna muvaffak olamadıklarını söylemiş ve mezkûr mecmuanın kadirbilir bir elde bulunmasından duyduğu hoşnutluğu ifade etmişti. Bu çalışma ve daha önce yapılanlar bir anlamda, layık görülen “kadirbilirlik” sıfatına nail olabilme gayretleri olarak kabul edilmelidir.

Şevkî'den ve Nakşîbendî şeyhlerinden Şeyh Ahmed-i Siyâhî'den dersler almıştır" (Köksal, 2010: 356).

Kaynaklarda geçmeyen bir bilgi olarak mecmuasında yer alan ve aşağıda tam metnini verdiğimiz, adına gazel tarzında bir methiye yazdığı "Pîr Sa'deddîn"ın müridi/bağlısı olduğunun anlaşıldığını da söyleyebiliriz. Elbette mecmuasındaki özenli ve güzel yazısı, yer yer Gubari tarzına yakın, çıplak gözle zor görülür incelikte yazısına nazaran onun hattatlık yönünün olduğunu da hakkındaki bilgilere eklemek gerekir.

Kastamonulu divan şairleri üzerine yapılan kimi çalışmalarda (Kılıç, 2003; Yazar, 2003; Kaçalin, 2003) yer almayan şairle ilgili ilk bilgileri Talat Mümtaz Yaman (1936) vermektedir. Daha sonra yine bir Kastamonulu olan Nail Tan'ın bir tebliğinde (1987) şairden bahsedilir. Nihayet Kastamonulu âşıklar üzerine yapılan bir yüksek lisans tezinde (Yücel 1993) ve bazı diğer çalışmalarda da (Şenel, 1995; Yüksel Halıcı 2013) şairimiz bahse konu edilmiştir. Kastamonulu divan şairleri üzerine yapılan en son çalışmada da (Aydın 2019) Fevzî'den bahsedilerek hayatı, edebî kişiliği, şiirleri hakkında bilgiler verilmiştir.

"Fevzî, 1273/1857'de Kastamonu Cebrail Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Kastamonu Rüştîyesi'nde okumuş ve medreseye devam ederek Bâkî-zâde Abdullah Efendi'den ders almış, Seyyid Ahmed Hicâbî'den de icazet almıştır. Kastamonulu divan şairlerinden Celâlî'den de dersler almıştır" (Aydın, 2019: 103). Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî, öncelikle halk âşığı olarak âşık edebiyatı sahasında şiirler söylemiş, ilerleyen yaşlarında klasik Türk şiirine temayül etmiştir.

"Fevzî Hasan henüz on üç yaşında şiir söylemeye başlamış, şöhretli saz şairlerine çıraklık etmiştir. Önce Sinoplu Yesâri Baba'ya çırak olmuş sonra Âşık Kemâlî'ye bağlanmıştır." (Aydın, 2019: 103). "Anadolu'nun değişik şehirlerinde birçok mimari esere ve vefat eden önemli kişilere dair tarih şiirleri bulunmaktadır. Bu durum belli bir dönemden sonra şairin divan şiirine yöneldiğini göstermektedir. Zira koşmalarında da divan şiiri etkileri vardır" (Halıcı, 2013). "Fevzî Hasan gelir durumu iyi olduğu için çalışma hayatına atılmamıştır. Aynı zamanda halk âşığı olan Fevzî, tüm zamanını saza ve söze adamıştır. Elinde sazla Anadolu'nun içlerine biri üç diğeri yedi yıl süren iki seyahat düzenlemiştir" (Aydın, 2019: 103). Kısa süren çalışma hayatında kâtiplik yaptığı da bilinmektedir. 1324/1907 yılında Kastamonu Vergi Dairesi'ne memur olmuş, yaklaşık on yıl sonra tifodan vefat etmiştir (Halıcı, 2013).

Fevzî, divan edebiyatı sahasında da âşık edebiyatı sahasında da kendisini yetiştirmiş bir şairdir. "Şairliğinin ilk zamanları tamamı ile halk şairlerine hizmet etmiş ve bir halk şairi olmak istemiş, bu yüzden çok mükemmel ve usullü saz çalmasını da öğrenmiş, hatta sazı omzunda pek çok yerleri dolaşmış ve âşıkâne fasıllar da yapmıştır" (Halıcı, 2013). Fakat sonraları kendisini tamamıyla divan edebiyatına kaptırmış ve Muallim Naci edebî devrinin bir mukallidi olmak arzusundan kendisini kurtaramamıştır (Yaman 1936: 12, Halıcı 2013'den).

Eserleri

İshâk-zâde Fevzî'nin bilinen üç eseri mevcuttur: *Hâtırât-ı Fevzî*, *Füsûl-ı Âşıkân*, *Mecmû'a-i Eş'âr* (Aydın, 2019: 104). Elimizde söz konusu iki esere dair herhangi bir bilgi yoktur. Bu noktada tanıtılabileceğimiz yegâne eser *Mecmû'a-i Eş'âr*'ıdır.³

³ Mecmua hakkında daha ayrıntılı bilgi daha önceki bir çalışmada (Köksal 2011) bilgi verildiği için burada bu bahis kısa tutulmuştur.

Mecmû'a-i Eş'âr, M. Fatih Köksal Özel Kütüphanesi, Yz. 71-Mec. 10.

“170-105 mm dış ölçülerinde, iç ölçüleri muhtelif; 292 yaprak; satır sayısı muhtelif; sonradan yapılmış bordo bez kaplı mukavva cildin meşin sırtı üzerinde Latin harfleriyle “Şiir Mecmuası” yazmaktadır. Mavi renkli, üç çizgi filigranlı kâğıda nefis nesih hatla 1293-1297 yılları arasında yazılmıştır”. Mecmua, önemli bir kısmı Alevî-Bektaşî ve Hurûfî inanç sistemine mensup 392 şairin 591 şiirini barındıran oldukça hacimli bir şiir mecmuasıdır (Köksal, 2013: 320-321). Klasik Türk şiirinin ve Türk tasavvuf şiirinin şöhretli şairlerinin de yer bulduğu mecmuada Kastamonu ve civarında yetişen şairler de mevcuttur.

Mecmuada şiiri bulunan şairler şunlardır (Köksal vd. 2018: 243-5):

Abdâl (124a), Abîdî 230a, Adlî (244b), Âgâhî (240b, 284a), ‘Âhid (65b), Ahmed-i Dâ’î (290a), Ahmedî (144b), Âkif (292b), Aklî (246b), Âlî (152) (آلى, 287b), ‘Âlî (76a, 228b), ‘Âlî Paşa (243a), Ârif (27b, 36b, 112a, 114a, 153b, 206a, 217a), ‘Arîf (278a), Ârifî (251b), Âsaf (168a), Âsım (286b), Âşık Ömer (146b, 150b, 222b), Atâyî (240a), Aynî (40b, 202b, 203a, 227b, 264b), Bahâyî (260b, 263b), Bâkî (58a, 172b, 259a, 259b, 259b, 283a, 283b, 283b), Bâzî (280b), Bedrî (126b, 197a), Behcet (227b), Belîğ (272a, 288a), Ca’ferî (288a), Celâlî (285a), Cem (Sultân Cem) (152b), Cem’î (262b), Cesârî (151a), Cevâbî (130a, 209b), Cevdet (289a), Cihâdî (252b), Çâkerî (210a), Dehrî (252a, 255a), Dertli (82a, 158b), Dervîş Ömer (209a), Dervîşî (169b), Dervîşî Baba (232b), Dilşâdî (97a, 216a), Dürri (154a), Ecrî (49b, 86a), Edhem (284a), Emrâhî (1a, 1b, 2a, 2a, 2b, 3a, 4a, 5b, 6b, 8a, 9a, 10b, 12a, 12a, 13a, 13b, 14a, 14b, 15a, 15b, 16a, 16b, 17a, 19a, 20b, 21a, 23a, 183a), Erbâbî (249a), Es’ad (264a), Esrârî, (251a), Esrârkeş Baba (), Derûnî (148a), Eşref-zâde Rûmî (39a, 123b), Fâik (287a), Fâ’iz (58b, 59a, 245a, 262a), Fahrî (284b, 287a), Fazlî (42b, 217b, 237a), Fedâyî (251a), Fehîm (125b, 216b, 292a), Fehîm-i Taşköprî (226a), Fehmî (274b), Fenâyî (238a, 286a), Feride Hanım (Bahâr-zâde) (166b), Ferî (161a), Fethî (238b), Fevzî (107a, 138b, 166b, 201a, 210b, 211a, 211b, 232b, 233a, 234a, 234a, 243b, 258a, 258b, 277a, 277b), Feyzî (155b), Fuzûlî (121b), Gafûrî (229b), Gâlib (279a), Garîbî, (235a, 269a), Garîbî (A’mâ Yûsuf) (41a), Hâfız (28a), Hafîdî (198b, 223b, 276b), Hâk-i Mahzûnî (179a), Hâkim (72b), Halîlî (129a, 256a), Hâlisî Çelebi (264b), Hamdi (115a), Hâmî (268a), Hanîf (237b), Hanîfî (104b), Hasbî (121a), Hasmî (161b), Hâşim (208a), Haşmet (261b, 281b), Hatâyî (116a, 150a), Hâtem (57b), Hayrî (154b, 253a), Hıfzî (262a, 278b), Hikmet (289a), Hilmi (43b, 155a, 193b, 236b), Hisârî (280b), Hitâbî (142b), Hulûsî (252a), Hurrem (248a), Huşûî (158a), Hüdâyî (196a), Hüseyinî (214a), Hüseyinî Çelebi (60b), Hüsni (186b), Hüsrev Efendi (225a), İbrâhîm (125a), İkbâlî (256b), İlhamî (186a), İlhamî (Sultân Selîm) (236a), İrşâdî (167a, 169b, 251a), İshâk (226a), İsmâîl Hakkî (26a, 35a, 46a, 135a, 217b, 218a), İsmetî (54b, 283b, 247b), İşretî (230a), İtâbî (287b), İzzet (Amasyalı İzzet Efendi) (143a), Kabûlî (151a, 231a, 241b), Kâmî (157b, 228b, 287b), Kâmil (45a, 136a, 191b), Kanberî (77a), Kânî (28b, 221b), Kâzım (98a, 272b), Keçeci-zâde İzzet (218b), Kemâlî (282b), Kemâlî Baba (249b), Kenzî (33b), Kerimî (219b), Kırkkiliseli Şevket (185b), Kuddûsî (45b), Lâmiî Efendi (52a), Latîf (223a), Lebîb (32b, 207a), Lem’î (282b), Leylâ Hanım (26b, 27a, 74b, 258b, 265b), Mâhir-i Kadîm (157a), Mahmûd Hüdâyî (29a, 134b), Mahsûlî (157a), Mahvî (33b), Mantıkî (163b), Mecdî (246a), Medihî (58b), Meftûnî (Sultân Mustafa) (192b), Menbaî (241a), Menzî (213b), Merâmî (151b), Meşrebî (132a), Mevzûnî (270b), Meydânî (215a), Mezâkî (245b), Micmerî (138a), Mıhrî (36b), Mîr Fâzıl (57a), Mîr Hakkî (İsmâîl Paşa-zâde) (269b), Mîr Kâzım (51b), Mîr Necâtî (61a), Mîr Saîd (164a), Mir’âtî (49b, 67b, 124a, 231a, 233b), Misâlî (116b), Muhibbî (Sultân Süleymân) (52b, 164b), Muhyî (132b, 196b), Murâd (244a), Murâdî (153a, 161a), Murâdî (Sultân Murâd-ı Sâlis) (56b), Münîr (227a), Müslimî (245b), Müştâk (66a, 225b, 242b, 273b), Nâilî (162a, 267b), Nâbî (43b, 65a, 204a, 253b, 268a), Nahîfî (33a, 51a), Nakşî (198a, 238a, 279a), Nâlî (32b), Nazîf (32a), Nazîm (40a, 278a), Nâzım (66a), Nazmî (200a), Necîb (184a), Nedîm (282a), Nedîm (Mahmûd Nedîm Paşa) (187a), Nef’î (156b, 165a), Nesîb (265a), Nesîmî (134a, 134b, 194b, 195b, 199a), Neş’et (64a, 71a, 185b, 190b, 235b, 260a), Neş’et Efendi (29b), Nev’î (55a, 254a), Nevres (168b, 257a), Nevres Paşa (241b), Nihâd (62b, 62b, 167b), Nihânî (255a), Niyâzî (131b, 153b, 169a, 188a), Niyâzî-i Cedîd (181b, 223b, 271a),

Niyâzî-i Hayder (267a), Nizâmeddîn (118a), Nûrî (226b, 248b, 249a), Nûrî-i İskilibî (41b), (Nûrî-i Kadîm (122b), Nûrî-i Tokâdî (61b, 176b, 178a), Nüzhet (25b, 53b, 280a), Osmân Nevres (237a), Pertev (63a, 64a), Pertev Paşa (257a), Râif (249a), Rahmî (171b, 270b), Râsih (159b, 250a, 250b), Râşid (244a), Re'fet (242a, 270a, 290b), Refî'-i Kâlâyî (37a, 70a), Resmî (148a), Reşîd (279b), Reşidî (126a, 136b), Revânî Baba (232a), Rızâ (30a, 31a), Rızâ Beşiktaşî (39b), Rızâ Paşa (160a), Riyâzî (255b), Rûhî (219a, 219a, 234a, 224a), Ruhî-i Bagdâdî (55a, 64b, 267b), Rûhî-i Kadîm (170b), Rüşdî (268b), Sâbir (162b), Sâbit (263a, 287a), Sabrî (291a), Sabûhî (256a), Sâdık (180b, 181b), Sa'dî (20b, 20b, 247a, 256b, 261a, 290b), Safder (168a), Sâfi (140b, 141b, 244b), Safvet (50a), Sâib (278b), Saîd Efendi (205b), Salâhî (285b), Sâlim (250a Sâyî (276a), Sâmi (38a, 254a, 266b, 273a), Sâyî (276a), Sâni (60b), Saydî (131a, 138b, 139b, 253a Sâyî (276a), Selâmî (45a, 109b, 110b, 184b, 212a, 212a, 220b, 221a, 222b), Semâyî (239b, 102a), Sermed (46b), Seyfî (44a, 80b, 128b, 214b, 215a), Seyyid Ahmed Hicâbî (122b, 123b), Seyyid Seyfî (75a), Sıddık Ali Baba (25a), Sıdkî (129a, 162b), Sıdkî-i Kastamonî (201b), Subhî (279b, 287b), Sultân Mehmed Hân (Muhammed mahlaslı) (159a), Sultân Mustafa (192b), Süleymân Fehmî (47a, 57a), Sürûrî (129b, 186a, 186b), Şâdî (250b), Şâkir (127b), Şâmî (43a), Şefik-i Hanyevî (54a), Şehdî (60a, 155b), Şem'î (85a, 165b, 166a, 291a), Şem'i-i Konevî (35b, 36a, 120b, 165a, 204a, 204b, 234b), Şemsî (47b), Şemsî Paşa (152a, 231b), Şemsî-i Sivasî (122a, 263a), Şerefî (274a), Şevkî (44b), Şeyh Cemâlî (130b), Şeyh Gâlib (Es'âd mahlasıyla) (92a, 137b), Şeyh Rızâ (133b, 205b, Şeyh Selâmî (38a, 136a, 137a, 175b), Şeyh Sezâyî (202a), Şinâsî Bey (55b), Şühûdî (239a), Şükrî (261a), Tahsîn (284b), Tâlibî (128a), Tîgî (93b, 229a), Tûrâbî (88b), 94b, 145b, 260a), Udmî (275a), Ulvî (96a, 126a, 171a, 239b), Ulvî Efendi (53a), Usûlî (114b, Vâfî (106a), Vahdetî (116a), Vahîd (163a, Vasfî (285a, 285b), Vâsîf (199b, 63b, 64a, 265b, 266a), Vâsîf-ı Enderûnî (26b, 145a, 145a, Vecdî 280a, 292a), Vehbî [Sünbül-zâde] (257b), Vehbî (281a, 281b, Vesîm (246b, Virânî (74a, 75a, 78b, 83b, 117a, 213a), Vüsûlî (291a), Yahyâ (254b), Yahyâ Efendi (28a, 59b), Yehûdâ (174a), Yeminî (117a), Yesârî (87b, 212b, 263b, 289b), Yetîmî (273b), Yûsuf Ziyâ Paşa (160b, Zahmî (51b, 90a, 91a, 103b), Zâtî (135b, Zekâyî (34a, 34b, 38b, 39b, 108a, 207b, 222a), Zekî (286b), Zihnî (48a, 48b, 66b, 156a, 225a), Zihnî-i Çermikî (37b, 242b), Ziyâ (54a), Ziyâyî (281a), Zuhûrî (228a).

Baş: Cemâlûn bâğı ey dil-ber gül-i zibâya nâz eyler
Boyuñ bir servdür ammâ şeh-i tûbâya nâz eyler

Son: Kaçan yâd eylese câm-ı leb-i la'lûñ gönül cânâ
Akar hûn-âb olur çağlar dükenmez çeşme-i dîdem

Şairliği

Yukarıda şairin hayatıyla ilgili bölümde, edebî kişiliğine ve şairliğine dair muhtelif çalışmalardan derlenen bazı bilgilere yer verilmişti. Fevzî'nin şiirlerini tespit ve onu sanat kabiliyeti açısından değerlendirmeye tabi tutabileceğimiz asıl kaynak ise yine onun derleyicisi olduğu mecmuasıdır. Elimizde bulunan mecmuada 17 adet şiir örneğinin 14'ü gazeldir. Birer adet de murabba, muhammes ve kıt'ası vardır. Gazellerin biri 6, diğerleri beşer beyitten müteşekkildir. Kıta 2 beyit, murabba 3, muhammes 4 bendden oluşmaktadır.

Mecmû'a'nın 232b sayfasındaki "Şâhib-Muharrer Fevzî Efendiniñ Gazeliyâtınıñ Bazısı" kaydından hareketle Fevzî'nin mecmuaya aldıklarından başka gazelleri de olduğunu anlıyoruz.

Fevzî'nin mecmuasına kaydettiği şiirlerinin aruz kalıplarının dağılımı şöyledir:

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/fe'ilün: 7 şiir

mef'ûlü/mefâ'ilü/ mefâ'ilü/fe'ûlün: 6 şiir

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/fâ'ilün: 2 şiir

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün: 1 şiir

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/fâ'ilün: 1 şiir

Şiirlerinde yer yer aruz kusurlarına rastlanan Fevzî'nin bazı şiirlerinde vezin çok akıcı ve rahat iken bazılarında aksamalar mevcuttur. Aruz kusurlarına metin üzerinde dikkat çektiğimiz bu manzumelerinde daha çok aruzun yukarıda gösterilen rahat ve akıcı kalıplarını tercih etmesi aslında hem aruz hem heceyle yazan şairlerde çoğunlukla görülen bir yaklaşımdır.

Fevzî'nin edebî kişiliğine ve şairliğine dair söyleyeceklerimiz mecmuamızda yer alan şiirlerden hareketle olacaktır. Bütün şiirleri bir araya getirildiğinde bu yorum ve değerlendirmelerde farklılık olması elbette mümkün ve muhtemeldir. Onun şiirlerini muhteva açısından değerlendirmek suretiyle şiir kabiliyetini, şahsi hassasiyetlerini, şiirin ana eksenini oluşturan kavramları bir şemsiye altında toplayabiliriz. Fevzî'nin şiirlerinin mihverinde Alevî-Bektaşî inanç sistemi çevresinde yazılanlar ve klasik şiir tarzını devam ettirmeye çalışan manzumeler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bir naati ve bir de şeyhi olduğu anlaşılan Pîr Sa'deddîn adına yazdığı methiyesi mevcuttur.

19. yüzyılda, yaşanan hayatın klasik şiire önceki devirlerden daha kuvvetli bir şekilde tesir ettiği, şiire birçok yeni, yerel hatta Avrupaî unsurların rahatlıkla görülebildiği bilinen bir husustur. Bu durumun bariz tezahürlerini Fevzî'nin şiirlerinde de görmek mümkündür. Aşağıdaki beyitte sevgilisinin Avrupaî tarzda saçından söz ediyor:

Avrupa perçemine Fevzî'nigâhım olalı⁴

Ol zamândan berü gîsû-yı perîşân severim

Keza şu beytin ilk mısraı klasik dönem divan şairi üslûbundayken ikinci beyitte adeta terdid sanatı yaparcasına okuru şaşırtıyor:

Söyle ey bād-ı şabâ bir gice teşrîf itsün⁵

Tâ topuğdan dize dek şalvar-ı vaşlın çözelim

“Âdeta” dememizin sebebi, Fevzî'nin burada böyle bir niyeti olmamasından dolayıdır. Aşığın “bād-ı sabâ”dan sevgiliden haber getirmesi veya götürmesini istemesi klasik şiirde çok işlenen bir motiftir. Sevgilinin “gece teşrifi” tabirinde Nâilî'nin;

Kadem kadem gece teşrîfi Nâ'ilî ol mehin

Cihân cihân elem-i intizâra değmez mi

beytinin tesiri olduğu muhakkak. Buraya kadar her şey normal ama ikinci mısradaki tamamen cismanî arzulara dayalı ifadeler -bütün bir dönemi şamil olmasa da- bu asır şiirinin bir özelliğidir. Bunu, Nedîm'in daha 18. yüzyıl başlarında ustaca başlattığı “şûhâne” söyleyiş tarzının bir sonraki asırda Vâsıf'ın dilinde zarafet elbisesini çıkarması ve nihayet sadece kronoloji değil mertebe itibarıyla da arkadan gelen şairlerin kaleminde büsbütün pespayeleşmesinin bir tezahürü olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim aynı şiirin hemen devamındaki şu beyitler de bu sıradanlığı iyice ortaya dökmektedir:

⁴ Mecmua, 234a.

⁵ Mecmua, 232b.

‘ Aqlımız yelkenini lücce-i girdāba atıp⁶

Gāh inip gāh çıkalım zevkle her dem yüzelim

Çünkü **Fevzî** gözümüz ‘ ırzına aşlā yok idi

Yarı zor ile tutup başını bir bir düzelim

Fevzî’de Nedîm tesiri çok barizdir. Gerek eda gerekse lügat olarak ona öykünen şairin şu beyitleri Nedîm’deki inceliği yakalama konusunda gayret içinde olduğunu gösteriyor:

Nāz-ile büyümüş bilürüm dāyeleriñ hep⁷

Pek sevgilisiñ lākin efendim güç üzersin

Bir kerrecik olsun hele bezmiñde buluşdum

Mestāne bakışlım ne güzel bāde süzersin

Fevzî’nin klasik tarzda yazmaya çalıştığı manzumelerinden ziyade dinî-tasavvufi şiirlerde daha başarılı, daha güçlü bulduğumuzu söylemeliyiz. Bu tür şiirlerdeki başarısı samimiyetinden ileri geliyor olmalı. Edebiyatımızda “yâ Resûlallah” redifli yüzlerce naat yazılmıştır. Bu kervana dâhil olan Fevzî’nin;

Zuhûruñ bā‘ iş-i kevn ü mekândır yâ Resûlallāh⁸

Cemālîñ tal‘ at-ı mihr-i cihândır yâ Resûlallāh

matla’lı gazeli, sadece bu başlangıç beytiyle değil bütünüyle güzel bir naattır.

Fevzî’nin bir Bektaşî olup olmadığını kesin olarak bilemiyoruz. Ancak mecmuasına aldığı 17 manzumenin üçünün Kerbelâ mersiyesi, üçünün ehl-i beyt övgüsünde yazılmış olmasına ilave olarak;

Serdār-ı tarīkat esedullāh ‘ Alî’dir⁹

Esrār-ı haqīkat Hācî Bektaş-ı Velî’dir

beytiyle başlayan şiiri, onun Bektaşî değilse bile Bektaşî muhibbi veya Bektaşî-meşrep bir şair olduğuna şüphe bırakmaz. O, Hz. Peygamber için kaleme aldığı naati kadar;

Ağla ey dīdelerim māh-ı mükerrrem geldi¹⁰

Ya‘ nî dil-süz-ı sitem rûz-ı Muḥarrem geldi

⁶ Mecmua, 232b.

⁷ Mecmua, 277b.

⁸ Mecmua, 201a.

⁹ Mecmua, 211a.

¹⁰ Mecmua, 210b.

matla'lı gazelinde olduğu gibi Muharremiye tarzında da çok samimidir ve samimiyeti nispetinde başarılıdır.

Mecmuadaki şiirleri arasında onun şiir anlayışına dair de bazı işaretlere rastlamak mümkündür. O, şiir yazma meşgalesinin ancak “bilgi” ile mücehhez hâle geleceği düşüncesindedir: Bu noktada Fuzûlî ile örtüşmektedir. “Bil ki şiir söyleyebilmek de kendi başına ayrı bir ilimdir. Ve kemal nevilerinden çok i'tibarda olan bir şubedir. Buna inkâr edenler, onun zevkine erişemeyenler veya şiir söylemesini beceremeyenlerdir.” (Tarlan, 2018: 7) diyen Fuzûlî gibi düşünen Fevzî'ye göre “Cahil kişinin sözleri dizilmiş parlak inciler gibi sıralansa, vezne uydurulup nazmedilmiş hâliyle dahi ‘sulu boncuğ’ sayılır”:

Cähiliñ sözleri gerçi dür-i meknûn olsa¹¹

Şulu boncuğ şayılır nazmla mevzûn olsa

Fevzî'nin muamma ile de iştigal ettiğini yine mecmuadaki bir şiirinden anlıyoruz. Klasik şiirimizin çözümü zor muammaları gibi olmasa da aşağıdaki basit muammayı kaleme almış olması¹² böyle bir gayretin de içinde olduğunu gösteriyor:

İnceden ince hisâb itdüm bu sâl¹³

Bayramuñ başında altmışdır yaşıñ

Bu kadar sa'yla buldum hayr-ı fâl

Ğayrı râhat bulsun ey cânım başıñ

Fevzî'nin bir şiiri de Mir'âtî mahlaslı bir şaire naziredir. Diğer şairler için yaptığı gibi kendi şiirlerini de ya şiirin başında ya da derkenarda olmak üzere kırmızı mürekkeple bir başlık hâlinde şiirlerin sahibini yazmıştır. Kendi şiirlerindeki başlıklarda kendisini çoğunlukla tevazu ifadeleriyle takdim etmiştir.

FEVZÎ'NİN ŞİİRLERİ¹⁴

Mersîye-i İmâm-ı Kerbelâ Rađiya'l-lâhu 'Anhu¹⁵

Vezin: ..-/.-/.-/.-/.-

Mihnet-i pür-elem[i] sinede her dem tutarız

Giyeriz qaraları nâle-i mâtem tutarız

Kerbelâ vağ' asını yâreye merhem tutarız

O Yezîd-i dîn düşmânımızı kem tutarız¹⁶

¹¹ Mecmua, 243b.

¹² Fevzî burada ebced hesabı ile; bayram, yani Arapça 'îd'/'ıyd (عيد) kelimesinin başına yine ebced hesabına göre 60 sayısına tekabül eden sin (س) harfi getirilerek, muammanın cevabının Sa'îd (سعيد) olacağını belirtmiştir. Klasik gelenekte aslında muammanın başında cevabı da, yani o muammada gizlenen isim de yazar. Muhtemelen basit olduğu için Fevzî cevabı yazmaya gerek görmemiştir.

¹³ Mecmua, 20b.

¹⁴ Buradaki şiirler, mecmuadaki sıraya göre değil “divân tertibine” göre sıralanarak verilmiştir. Her şiirin başında mecmuada yer aldığı sayfa numarası gösterilmiştir. Ayet, hadis ve Arapça ibareler italik karakterde dizilmiştir. Metinde aruzla ilgili (zihafı seslerin italik yazılması vb.) tasarruflarda M. Fatih Köksal'ın makalesindeki (Köksal 2009) tekliflerine uyulmuştur. Eklerin yazımında metindeki imla gözetilmiştir.

¹⁵ Mecmua, 107a. Derkenara “Efkaru'l-fukarâ ve türâb-ı aqdâmü's-su'arâ el-'arîf bi-İshâk-zâde Fevzî-i ednâ fî 29 Muharremi'l-harâm 1297” (12 Ocak 1880) notu düşülmüştür.

¹⁶ Vezin kusurlu.

La‘netu’l-lāhu ‘aleyh lafzını elzem tutarız

İtdiler şāh Hüseyn’e bu kadar zulm ü ezā
Kesdiler gerdenini düşdi zemīne hayfā
Ditredi bunca zamān arz u semā ‘arş-ı ‘alā
O Yezīd-i dīn düşmānımızı kem tutarız
La‘netu’l-lāhu ‘aleyh lafzını elzem tutarız

Bu haķārātı hemān eylediler ehl-i fesād
Bā‘ iş-i fitne idi çünkü o dem İbn-i Ziyād
Ķadr-i vālāsını hāç bilmediler Ķavm-i ‘inād
O Yezīd-i dīn düşmānımızı kem tutarız
La‘netu’l-lāhu ‘aleyh lafzını elzem tutarız

Sürelim merķadine **Fevzī** o şāhın yüzimüz
Ağlayu ağlayu al Ķana boyansun gözimüz
Āl ü evlād-ı Resūl olsa ‘aceb mi sözimüz
O Yezīd-i dīn düşmānımızı kem tutarız
La‘netu’l-lāhu ‘aleyh lafzını elzem tutarız

Muħarrir-i Hāze’l-Mecmū‘a es-Seyyid Hāfız Ḥasan Fevzī¹⁷

Vezin: --./--./--./--

Gel [kim] güzelim meclise ağyār aralansun
Sīnem yeñiden Ķaşıñ ucından yaralansun
Ķanlı cigerim bağı derūnum paralansun
Tek ben göreyim zūlfūñi bahtım Ķaralansun

Tut ağzıma la‘l-i lebūñi āb-ı zūlāldir
Dil-teşnelere āb-ı zūlāl ‘ayn-ı vişāldir
Mir ‘āt-i cemālīñ ne cemālīdir ne kemālīdir
Tek ben göreyim zūlfūñi bahtım Ķaralansun

Cānā Ķaṭ-ı ruḥsārīñi gül yüzden ayırma
Tursun aman ol Ķamzelerīñ gözden ayırma
Yansun hele **Fevzī** cigerin közden ayırma
Tek ben göreyim zūlfūñi bahtım Ķaralansun

Der Na‘t-ı Ehl-i Beyt-i Resūl¹⁸

Vezin: --./--./--./--

Serdār-ı tarīķat esedullāh ‘Alī’dır
Esrār-ı Ķaķīķat Hācī Bektaş-ı Velī’dır

Evlād-ı resūlü’ş-şāķaleyn *ķurretü’l-‘ayneyn*¹⁹
Gencīne-i Ķikmet dürer-i lem-yezelīdir

¹⁷ Mecmua, 277a.

¹⁸ Mecmua, 211a. Derkenara “İşhāk-zāde Hāfız Ḥasan Fevzī” niñdir” notu düşülmüştür.

¹⁹ “Göz bebeği, göz sevinci, göz nuru” anlamlarına gelen Ķurretü’l-‘ayneyn ibaresi Kur’ān’da üç yerde geçer: Furkân suresi 74, Kasas suresi 9 ve Secde suresi 17. ayetler (Yılmaz, 1992: 96). Burada sondaki -eyn ekiyle Hz. Muhammed’in torunları Hasan ve Hüseyin kastedilmiştir.

Her hükûm-i kader ‘ilm-i ilâhîde mu‘arrer
Bu vak‘a-yı dil-sûz-ı Hüseyinî ezelîdir

Ervâhına la‘ net çekeriz kavm-i Yezîd’î
Anlar ki o dem ehl-i fesâdın temelidir

Şâbit-kademiz ‘ahdimize **Fevzî** kaviyyiz
Bu va‘d-i kerîmâne delâ *kâlu bel’dir*²⁰

Ğazel-i Diger li-Cenâbi Mir’atî Kıddise Sırruhû²¹ *

Ve zin: ..--/.../.../..- -

Gene sâlûs oturup şavm u salâtın söyler
Cenneti halka şatup sîm ü berâtın söyler

...

*Lâ fetâ*²² baħrine taldı yine fûlk-i Mir’at
Femi *ışneyn* ‘aşere²³ remz-i cezâtın söyler

Ve zin: ..--/.../.../..- ²⁴

Çıkşa kürsîye şifî medhle zâtın söyler
Halkı kandırmağ için şıdık u şebâtın söyler

‘Âşık-ı ehl-i yakîn bâb-ı tevekkül gözedir
Bir işaretle hemân hayy u memâtın söyler

Ĥazret-i şâh Ĥasan ‘aşkına zehr-i sitemi
Nûş iden haşre de Ĥab-ı hayâtın söyler

Ĥayder’îñ sırrını bilmek ise maķşad zîrâ
Ĥab-ı nâ-süftelerim cümle cihâtın söyler

Çok zamândır bilirim varṭa-i hicrânda idi
Hele ‘âlemde bugün **Fevzî** necâtın söyler

Muħarrir-i Ĥâze’l-Mecmû‘a Ĥasan Fevzî el-‘ Arîf bi-İshâk-zâde²⁵

Ve zin: --./.../.../..- -

Âşâr-ı vefâ rû-yı dil-ârâda mı zâhir
Kâlâ-yı vişâl kenz-i gevâhirde nevâdir

Taşvîr-i Ĥayâlât yine levḥ-i naẓarımda
Besbelli gezer kûy-ı Ĥaremġâhda kâfir

²⁰ A’râf suresi 172. ayetten kısmî iktibastır. “**Evet**, Rabbimizsin **dediler**”.

²¹ Mecmua, 233b.

* Mir’atî’ye ait bu gazelin matla ve makta beyitleri alınmıştır. Fevzî’nin bundan sonraki şiiri gazele naziredir.

²² Tamamı “Lâ-fetâ illâ Alî lâ-seyfe illâ Zü’lfikâr” olup “Ali’den başka **genç** (yiğit, er), Zü’lfikâr’dan başka (keskin) kılıç **yoktur**.” (Ali gibi kahraman kimse, onun kılıcı gibi kılıç yoktur.)” (Yılmaz, 1992: 100) manasındaki sözden iktibastır.

²³ “ışneyn ‘aşere”: On iki. On iki imam kastedilmektedir.

²⁴ Mecmua, 234a. Bu şiirin başlığı yoktur.

²⁵ Mecmua, 258a.

Haṭ leşkeri meydān-ı cebīninde müheyyā
Müjgānları ḥūn-ṣeşān itmede māhir

Ebrūları ta‘lāmle oḡ u yayını çekdi
Āhūlarını zīr-i kemend eyledi āhir

Kākülleri **Fevzī** ser-i sevdāda muḡayyed
Zūlf-i siyehi fenn-i füsūn-sāzda sāhir

Diger Ġazel-i Fevzī²⁶

Vezin: ..--/..--/..--/..--

Ne çiçek oldıḡını ḡoncemiziñ pek bilürüz
Vaşf-ı ta‘rife ne ḡacet anı gerçek bilürüz

‘İlm-i şarfda oḡuduk dersini yāriñ ‘acele
Vezn-i ‘mef‘ūlini bir parça hemān şek bilürüz

Çeşm-i cellād eger cānımıza ḡaşd idiyor
O şekāvet-naḡarı ḡıṭ‘a-i Hersek bilürüz

Nice mir‘āt-i cemāl olsa nigāh eylemeyiz
Bu güzellikde o meh-pāremizi yeg bilürüz

Mār-ı ḡisūlarını **Fevzī** perişān ideriz
Rūzigār meşrebimiz zūlfini esmek bilürüz

Muḡarrir-i Hāze’l-Mecmū‘a Ḥasan Fevzī el-‘Arīf bi-İşḡāk-zāde²⁷

Vezin: -.-/-.-.-/-.-.-/-.-

Biz ki ḡasret çekmeden yoḡ vuşlata imkānımız
Ḥan doker ṭuramaz dem-ā-dem dīde-i ḡiryānımız

Öyle bir gencīneye mālīklerimiz maḡfīdeyiz
Gerçi yoḡdur zerrece şūretde nām u şānımız

Bir cemālī şem‘e ḡayrān olmuşuz pervāne-veş
Bārīyansın ‘aşḡ odıyla büsbütün bu cānımız

Çünki bülbul-meşrebiz bir ḡonceniñ dalında kim
Gü[n]-be-gün artar tükenmez āh-ile eḡḡanımız

Nice gündür derd-i ‘aşḡ ile oñulmaz ḡasteyiz
Fevziyā ölmekden özge yoḡ-durur dermānımız

²⁶ Mecmua, 233a.

²⁷ Mecmua, 166b.

Destûr Nutk-ı Fevzî Der Hakk-ı Pîr Sa' de'd-dîn Cabbârî Kıddise Sirruhu'l- 'Azîz²⁸**Vezin:** -.-/-.-/-.-/-.-

Şahib-i sırr-ı velâyet Pîr Sa' de'd-dîn imiş
 Burc-ı eşrâf-ı sa' âdet Pîr Sa' de'd-dîn imiş

Melce-i hâcet revâ kân-ı 'aâtâ lutf-ı vefâ
 Kuşb-ı aqtâb-ı nihâyet Pîr Sa' de'd-dîn imiş

Âşiyân it ey dilâ dil şehrini ezkârla
 Tûtî-i kûy-ı belâgat Pîr Sa' de'd-dîn imiş

Tâ kıyâmet âsitân-ı dergah-ı pâkin gözet
 Çünkü iksîr-i hidâyet Pîr Sa' de'd-dîn imiş

Ğonce-i bâğ-ı hakikat 'andelîb-i hoş-nevâ
Fevziyâ bezm-i leâfet Pîr Sa' de'd-dîn imiş

Ve lehû Fevzî²⁹**Vezin:** --./--./--./--

Ey dâğ-ı derûnum yûri bir âhla ses çek
 Mâdâm o gülîñ bülbûlûsün âh-ı kafes çek

Âlâm iledir hâşılı tahşîl-i murâdât
 Maşşûd bulunmaz hele bir parça heves çek

Bu nefis-i hevâ ile amân başa çıkılmaz
 Gir bezm-i harâbâta hemân turma nefes çek

Bak bak ne güzel renge girer şahid-i dilber
 Al yazma ile devlet-i ikbâline fes çek

Fevzî n'ideyim 'ıyd-ı vişâliñ günü geçmiş
 Ğayrı cigeriñ hançer-i hicrânla kes çek

Ğazel-i Fevzî Der Hakk-ı Maḥbûbân³⁰**Vezin:** ..-/...-/...-/..-

Cilve-i bûse-i maḥbûbları her ân severim
 Merhem-i vuşlatını derdime dermân severim

Ne sebeb bülbülveş nale- giryân ideyim³¹
 Çâr ebrû meh-i ruḥşâr gül-i ḥandân severim

İftihâr itsem 'aceb mi 'acabâ 'aşkımla
 Bir kerem şâhibi sultân-ı 'alî-şân severim

²⁸ Mecmua, 138b.²⁹ Mecmua, 258b.³⁰ Mecmua, 234a.³¹ Vezin kusurlu.

Çekerim her gice āgūşa o nazik bedenin
Kimse āgāh olamaz sırrıma pinhān severim

Kāmet-i serv-i revān gerden-i billūr-mişāl
Öyle bir cān yakıcı āfet-i devrān severim

Avrupa perçemine **Fevzī** nigāhım olalı
Ol zamāndan berü gīsū-yı perīşān severim

Şāhib-Muḥarrer Fevzī Efendi’niñ Ġazeliyatınıñ Ba‘zısı³²

Vezin: ..--/...--/...--/...--

Acımaz ḥāl-i perīşānıma zīrā güzelim
Ne ise terk idelim dest-i ümīdi üzelim

Çekelim ḥasretini añmayalım vuşlatını
Ġam-ı hicrān yerine bāde-i ‘aşkı süzelim

Söyle ey bād-ı şabā bir gice teşrīf itsün
Tā topukdan dize dek şalvār-ı vaşlın çözelim

‘Aqlımız yelkenini lücce-i girdāba atıp
Ġāh inip Ġāh çıkalım zevkle her dem yüzelim

Çünkü **Fevzī** gözümüz ‘ırzına aşlā yok idi
Yarı zor ile tutup başını bir bir düzelim

Ve lehū Fevzī³³

Vezin: --./..../..../...--

Ey ġamzesi cādū göz ucunda ne gezersin
Hışm-ile bakarsın cigerim bağrım ezersin

Nāz-ile büyütmüş bilürüm dāyeleriñ hep
Pek sevgilisiñ lākin efendim güç üzersin

Bir kerrecik olsun hele bezmiñde buluşdum
Mestāne bakışlım ne güzel bāde süzersin

Turnmaz ne idersin daha bu cevri ü cefāyı
Aḥvāl-i perīşānımı gördükçe sezersin

Āyīne-i ruḥsārıñā **Fevzī** nice bakşun
Her günde bir endāmıñı bir resme düzersin

Li-Muḥarrihi İshāq-zāde Fevzī³⁴

Vezin: .---/.---/.---/.---

Zuhūruñ bā‘ış-i kevn ü mekândır yā Resūlallāh

³² Mecmua, 232b.

³³ Mecmua, 277b.

³⁴ Mecmua, 201a.

Cemâliñ tal‘at-ı mihr-i cihândır yâ Resûlallâh

Harîm-i ravza-i pâkiñ nazargâh-ı İlâhîdir
Nigâh-ı şefkatîñ dârü’l-emândır yâ Resûlallâh

Haķîkatde vücûd-ı gevher-i gencîne-i zâtîñ
Rumûz-ı *küntü kenz*³⁵ içre nihândır yâ Resûlallâh

Tudağîñ havz-ı kevşerdir boyuñ bir serv-i tûbâdur
Mübârek hâk-i pâyiñ gülsitândır yâ Resûlallâh

Vişâliñ hasretiyle **Fevzî**-i bî-çâreyi gör kim
Gice gündüz işi âh u figândır yâ Resûlallâh

Der Haķķ-ı Muhibb-i Âl ü Evlâd Rađiy[allâhu] ‘Anhümâ Rabbü’l-‘ibâd³⁶

Vezin: --./--./--./--

Sancaķ-ı resûl tîğ-ı teberdâr belimizde
Bir dürr-i yetm kenz-i güherdir elimizde

Ey şüfî bizim şüretimiz bād-ı şitâdır
Esrâr-ı hüveydâ eser olmaz yelimizde

Âşâr-ı maħabbet cereyân itdiği demler
Pür-hûnla âlûde sirîşk-i selimizde

Mâdâm ki üftâdeleriz melce’imizdir
Evlâd-ı ‘Alî yâd olur elbet dilimizde

Ėam mı çekeriz cürmümüzüñ ‘afvına **Fevzî**
Elţâf u kerem hâzret-i şâh-ı ‘Alîmizde

Ėazel-i Diger Li-Cenâbi Fevzî³⁷

Vezin: ..-/..-/..-/..-

Câhiliñ sözleri gerçi dür-i meknûn olsa
Şulu boncuķ şayılır nazmıla mevzûn olsa

‘İlel-i ‘aşķa tedâbir-i hekîm nâfiledir
Bulamaz çâresini dağı Felâţun olsa

Yine erkek dikecekdir mûmını haşre değin
Ėadınıñ her ne ķadar şemdânı altun olsa

Toğsa hırşîd-i cemâlim bu karanlık gitse
Hele görsem yüzini bār/biraz gün olsa

Ėara sevdâlara âğir düşürür **Fevzî** anı

³⁵ Tamamı “Ben, **gizli** bir **hazine** idim, bilinmeyi diledim...” (Yılmaz, 1992: 91) mealindeki hadis-i kudsîden kısmî iktibas.

³⁶ Mecmua, 211b. Derkenara “İşbu Na’t da Faķîriñdir. Fevzî” notu düşülmüştür.

³⁷ Mecmua, 243b.

Kim ki bir zülf-i sitem-kāreye meftūn olsa

Merşiye vü Mātemiye³⁸

Vezin: ..--/...--/..--/..--

Ağla ey dīdelerim māh-ı mūkerrem geldi

Ya' nī dil-sūz-ı sitem rūz-ı Muḥarrem geldi

Ḳurretü'l-‘ayn-ı resūlü’ş-şakāleyn şāh Hüseyn

Biñ belā ile şehīd oldığı ol dem geldi

Kerbelā vaḳ‘ asıdır mūcib-i hicrān [u] elem

Şanma ki derdimize şıḥḥat u merhem geldi

O Yezīd-i dīn düşmanımıza şubḥ u mesā³⁹

La‘ netu’l-lāhi ‘aleyh herkese elzem geldi

Nice āh eylemesin **Fevzī** ciger-ḥūn olanıñ

Çeşme-i çeşmine çün nāle-i mātem geldi

Mu‘ammā Be-nām-ı Sa‘īd Li-Muḥarririhi Fevzī⁴⁰

Vezin: -.-/-.-/-.-

İnceden ince ḥisāb itdim bu sāl

Bayramıñ başında altmışdır yaşıñ

Bu kadar sa‘yla buldum ḥayr-ı fāl

Ġayrı rāḥat bulsun ey cānım başıñ

Sonuç

Önceleri sırtında sazı ile Anadolu’ya yer yer uzun soluklu seyahatler yapan İshāk-zāde Fevzī, ilerleyen dönemde klasik şiir tarzında manzumeler kaleme almaya başlamıştır. Onun mecmuası, başta Kastamonu olmak üzere Amasya, Çankırı gibi illerdeki yerel şairlerin şiirleriyle Alevi-Bektaşî zümresine mensup şairleri ihtiva etmesi bakımından oldukça önemlidir. O, derlemiş olduğu mecmuasında kendi şiirlerine de yer vermiştir. Mecmuadaki şiirlerinde sıklıkla Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan’ı anmakta, özellikle de Kerbelâ vakasına göndermeler yapmaktadır. Yer yer âşıkane ve rindane gazeller de söyleyen şair, mecmuasında bir de muammaya yer vermiştir.

Son dönem klasik Türk şiirinde, yaşanan hayatın klasik şiire önceki devirlerden daha kuvvetli bir şekilde tesir ettiği, şiire birçok yeni, yerel hatta Avrupaî unsurların rahatlıkla görülebildiği bilinen bir husustur. Bu durumun bariz tezahürlerini Fevzī’nin şiirlerinde de görmek mümkündür. Onun hususiyle klasik tarzda yazdığı şiirlerinde özellikle Nedîm tesirleri pek barizdir. Ne var ki muakkibi olduğu şairdeki zarafeti, letafeti ve kıvraklığı yakalayamamıştır.

Fevzī’nin şiirlerinde, bir yanıla dervişane ama aynı zamanda bir ucundan da hayata sağlam iple bağlı bir tavır sezilmektedir. O bu tavrıyla sadece şiir anlayışını ortaya koymuyor, kuşkusuz hayat anlayışını da resmediyordu. Bir yandan mistik-irfanî tarza, bir yanıla klasik şiire, bir yanıla da halk şiirine bakan Fevzī’nin büyük Türk edebiyatının her kaynağından beslenme arzusunda olduğu açıkça sezilmektedir. Bu yönüyle onun bir bakıma Anadolu’da gelişen XIX. yüzyıl şiir geleneğinin ortalama bir temsilcisi olduğunu söylemek de mümkündür.

³⁸ Mecmua, 210b. Derkenara “Şāhib-tahrīrāt İshāk-zāde Ḥāfız Ḥasan Fevzī bendeleriniñdir” notu düşülmüştür.

³⁹ Vezin kusurlu.

⁴⁰ Mecmua, 20b

Kaynakça

- Aydın, Abdullah (2019). *Kastamonulu Divan Şairleri*. Sonçağ Akademi.
- Çelengil, M. Nasih (1944). “Kastamonu Şairleri: Âşık Fevzî”. *Ecevit*, S. 7, 6-7.
- Halıcı, Gülşah Yüksel (2013). “Fevzî, Hasan”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 21.03.2020). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fevzi-hasan>
- Kaçalin, Mustafa (2003). “Kastamonulu Şairler”. *II. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri* 18-20 Eylül 2003. Ankara: Kastamonu Valiliği Yayını, 271-288.
- Kılıç, Filiz (2003). “Şairler Tezkirelerine Göre Kastamonulu Divan Şairleri”. *II. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri* 18-20 Eylül 2003. Ankara: Kastamonu Valiliği Yayını, 243-256.
- Köksal, M. Fatih (2009). “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 63-86.
- Köksal, M. Fatih (2010). “Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Kerbelâ Literatürüne Ekler”. Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ. *Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu 20-22 Mayıs 2010, Sivas*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayını: 351-378.
- Köksal, M. Fatih (2011). “Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâkzâde Fevzî Mecmuası”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildiriler, Nevşehir Üniversitesi, 6-8 Mayıs 2010, Nevşehir*, Ankara: AKM Yayını, 449-467.
- Köksal, M. Fatih (2013). “Bâkî’nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Dîvânında Bulunmayan Bazı Şiirleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S. 10, 319-330.
- Köksal, M. Fatih, Mücahit Kaçar, Mevlüt İlhan (2018). *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Kataloğu*. Kesit Yayınları.
- Mengi, Mine (2017). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Ozanoğlu, İhsan (1939). “Kastamonulu Âşık Fevzî Hayatı ve Eserleri”, *Kopuz*, S. 6, 226-227.
- Şenel, Süleyman (1995). “Kastamonulu Halk Şairleri Üzerine”. *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 27-48.
- Tan, Nail (2015). “Kastamonulu Âşık Kemâlî Bibliyografyası”. *Kültür Evreni*, S. 23, 105-112.
- Tan, Nail (1987). “Kastamonu Halk Şairleri”. *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri*, Eskişehir, 348.
- Tan, Nail, Özdemir Tan (2004), “Âşık Fevzî”, *Gurur Kaynağımız Kastamonulular*. C. 3, s. 68-70.
- Tarlan, Ali Nihat (2018). *Fuzûlî Divanı Şerhi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, Talat Mümtaz (1936). “Fevzî Hayatı ve Eserleri”. *Ilgas Dergisi*, S.2, 12-13.
- Yazar, İlyas (2005). “Kastamonulu Divan Şairleri”. *II. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri* 18-20 Eylül 2003. Ankara: Kastamonu Valiliği Yayını, 255-264.
- Yılmaz, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. Kesit Yayınları.
- Yücel, Neslihan (1993). *Kastamonu’da Âşıklık Geleneği ve Kastamonu’da Yetişen Âşıklar*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.